

***Kalbu Qalha* Sebuah Dokumentasi Sosiobudaya Negeri Kedah**

Kalbu Qalha, A Sociocultural Documentation of the State of Kedah

Muhamad Faiz bin Sazali
¹Che Abdullah bin Che Ya

Program Persuratan Melayu
Pusat Kelestarian Warisan Dan Kebitaraan Melayu
Fakulti Sains Sosial Dan Kemanusiaan
Universiti Kebangsaan Malaysia

Correspondence: A160389@siswa.edu.my
¹cheabd@ukm.edu.my

ABSTRAK

Kalbu Qalha sebuah novel karya Amelia Hashim terbitan Dewan Bahasa dan Pustaka pada tahun 2017. Novel ini bertolak daripada sejarah negeri Kedah yang disampaikan dalam bentuk realiti kreatif. Kertas kerja ini akan melihat sejauh mana novel ini boleh dipertanggungjawab sebagai dokumentasi sosiobudaya negeri Kedah. Kajian ini akan menggunakan Pendekatan Sejarah yang dikemukakan oleh Hippolyte Taine. Antara konsep dan prinsip pendekatan ini ialah menilai aspek-aspek yang boleh dianggap sejarah dalam sesebuah karya yang dibaca. Misalnya dokumentasi, keterangan-keterangan dan gambaran-gambaran yang telah terjadi dalam sesebuah masyarakat atau bangsa. Rakaman sosiobudaya yang terdapat dalam karya akan diteliti daripada sudut pandang politik, ekonomi dan budaya. Melalui sudut pandang politik dapat dilihat dari aspek peranan pemerintah, hubungan diplomatik antara dua buah negara dan peperangan. Dari sudut pandang ekonomi melihat pada aspek kemajuan ekonomi sesebuah negara, perdagangan dan kemunduran ekonomi. Manakala dari sudut pandang budaya melihat pada aspek agama, budaya dan adat sesebuah tamadun. Hasil penelitian didapati karya ini boleh dipertanggungjawab sebagai dokumentasi sosiobudaya negeri Kedah yang disampaikan dalam bentuk realiti kreatif.

Kata kunci: sejarah, dokumentasi, sosiobudaya, realiti kreatif, novel.

ABSTRACT

Kalbu Qalha is a novel written by Amelia Hashim and published by Dewan Bahasa dan Pustaka in 2017. The novel started off with the history of Kedah presented in the form of creative reality. The objective of this paperwork is to see how far this novel can be deputized as a sociocultural documentation of the Kedah state. This study will use the Historical Approach proposed by Hippolyte Taine. One of the concepts and principles of this approach is to evaluate the aspects that can be considered as historical in a readable work. For example, the documentation, statements and illustrations that have happened in the community. The sociocultural aspects that are portrayed in the work will be scrutinized from a political, economic and cultural perspective. From a political perspective, it can be observed through the role of government, diplomatic relations between two countries and wars. Through an economic perspective, it can be studied from the economic progress of a country, trade and recession. Meanwhile from a cultural perspective, it can be seen through the aspect of religion, culture and customs of a civilization. The result of this study shows

that this novel can be deputized as a sociocultural documentary of Kedah presented in a form of creative reality.

Keywords: *history, documentation, sociocultural, creative reality, novel.*

1. Pengenalan

Kalbu Qalha merupakan sebuah novel yang diterbitkan oleh Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP) pada tahun 2017. Novel ini bertolak daripada sejarah negeri Kedah. Karya sejarah ini telah dihasilkan oleh Amelia Hashim atau nama sebenarnya Che Amah Hashim. Amelia Hashim merupakan seorang penulis wanita yang memiliki bakat besar dalam arena penulisan tanah air. Dilahirkan pada 25 Januari 1952 di Guar Chempedak, Gurun, Kedah. Beliau merupakan graduan dari Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang. Dalam arena penulisan, beliau mula menceburkan diri dengan menulis drama radio, cerpen dan novel. Beliau telah mengasah bakat beliau dalam dunia penulisan dengan mengikuti bengkel anjuran Dewan Bahasa dan Pustaka serta GAPENA. Meluaskan sayap penulisan beliau dengan menghasilkan penulisan drama pentas, majalah, dokumentari dan drama televisyen. Antara karya beliau ialah *Kininaru*, *Retak Gading*, *Kudengar Suaramu* dan *Di Pinggir Ceria* terbitan DBP. Di samping itu, antara karya novel beliau yang lain ialah *Sepasang Bulan*, *Gelora* dan yang terbaru iaitu *Kalbu Qalha*. Sepanjang penglibatan dalam dunia penulisan, beliau acap kali memenangi sayembara dan hadiah sastera.

Dalam proses menghasilkan novel ini, Amelia Hashim telah mengumpul bahan hampir sepuluh tahun. Beliau meneliti buku sejarah *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* yang dijadikan sumber utama penceritaan novel ini. Selain itu, manuskrip *Undang-Undang Kedah* dan manuskrip berupa "*surat-menyurat*" turut digunakan bahan latar penceritaan novel ini. Ketelunan dan ketelitian beliau telah menjadikan karya ini sebuah karya yang menarik. Melalui watak utama Tunku Anum, pelbagai rentetan sejarah berkenaan dengan negeri Qalha diceritakan. Tunku Anum merupakan cucu kepada Tunku Muhammad Jiwa (Sultan Qalha ke-19) yang dilahirkan pada tahun 1790. Novel ini dihidupkan dengan cerita yang disampaikan oleh bonda Tunku Anum iaitu Tunku Rahmah Binti Tunku Muhammad Jiwa. Beliau merupakan puteri sulung sultan Qalha ke-19. Tunku Anum bersama sepupunya Tunku Pengiran (Sultan Qalha ke-22) banyak muncul dalam setiap plot penceritaan. *Kalbu Qalha* menceritakan tentang bermulanya zaman kebangkitan negeri Qalha serta kekayaan yang terdapat di bumi Melayu itu. Novel ini juga menceritakan tentang kehancuran negeri Qalha disebabkan serangan musuh dan perjuangan rakyat Qalha dalam merampas hak milik mereka semula daripada kuasa asing. Unsur estetika juga turut diterapkan seperti latar hidup masyarakat Qalha. Di samping itu, adat resam dan budaya kesultanan Melayu juga turut diterapkan. Selari dengan itu, penelitian ini akan menganalisis novel *Kalbu Qalha* dari perspektif Pendekatan Sejarah.

2. Pendekatan Sejarah

Pendekatan Sejarah merupakan salah satu kaedah kritikan teks kesusasteraan yang berpengaruh pada abad ke-19 dan awal abad ke-20. Pendekatan ini bersandarkan kepada idea Hippolyte Taine yang percaya kepada signifikansi konteks sosial dan karya. Hippolyte Taine merupakan pengkritik dan ahli sejarah Perancis dan merupakan salah satu pengamal pertama kritikan bersejarah. Menurut Mana Sikana (1998:57), pendekatan ini berusaha mengapresiasi, menganalisis dan menilai karya kesusasteraan dalam konteks mencerakinkan aspek-aspek pensejarahan dan nilai estetikanya. Karya-karya sastera yang berlatar belakang aspek sejarah atau yang berbentuk historiografi amat sesuai dianalisis menggunakan pendekatan ini.

Terdapat beberapa prinsip pada Pendekatan Sejarah. Pertama karya sastra dilihat sebagai memiliki unsur-unsur kepentingan sejarah. Pendekatan ini menilai aspek-aspek yang boleh dianggap sejarah dalam sesebuah karya yang dibaca, iaitu dokumentasi, keterangan-keterangan dan gambaran-gambaran yang telah terjadi dalam sesebuah masyarakat atau bangsa. Berdasarkan prinsip pertama ini, sesebuah karya dapat dinilai dari sudut pandang politik, ekonomi dan budaya. Berlandaskan sudut politik, penelitian berkaitan sesebuah organisasi pemerintahan, kuasa politik disesuatu tempat dapat dianalisis. Bagi sudut pandang ekonomi dapat diteliti berkenaan dengan latar ekonomi sesuatu tempat ataupun penjaan sumber ekonomi yang terdapat dalam latar cerita sejarah tersebut. Sudut pandang budaya memperlihatkan amalan ataupun gaya hidup masyarakat dalam sesebuah karya.

Pendekatan Sejarah juga menilai semula unsur-unsur sejarah berkenaan sama ada penting, kurang penting atau hanya setakat perakaman sahaja. Prinsip seterusnya ialah memperlihatkan hubungan karya dengan aspek budaya dan ideologi-ideologi yang mempengaruhi dan membentuk sejarah manusia. Prinsip keempat dapat dilihat berkenaan dengan bagaimana falsafah membentuk tamadun dan kesan yang ditinggalkan oleh semangat sesuatu zaman itu terhadap penciptaan karya. Prinsip kelima ialah memberikan tempat yang istimewa kepada kekuatan sesuatu zaman dan perlu dilihat pada konteks zaman itu sahaja. Prinsip Pendekatan Sejarah yang terakhir ialah sesebuah karya perlu diteliti dari pelbagai zaman. Secara umumnya, dapat dirumuskan bahawa Pendekatan Sejarah ini menitikberatkan konsep masa, bangsa dan alam persekitaran.

2.1 *Kalbu Qalha dari Perspektif Pendekatan Sejarah*

Seperti yang ditegaskan pada perbincangan di atas, Pendekatan Sejarah mengandungi beberapa prinsip dalam menganalisis sesebuah karya. Kajian ini akan mengfokuskan pada prinsip karya sastra dilihat sebagai memiliki unsur-unsur kepentingan sejarah. Berlandaskan prinsip pertama, kajian ini meneliti aspek sosiobudaya dari sudut pandang politik, ekonomi dan budaya. Sosiobudaya merupakan gabungan dua perkataan iaitu sosial dan budaya. Sosial bermaksud pergaulan serta hubungan manusia dengan kehidupan kelompok manusia, terutamanya kehidupan masyarakat yang teratur. Manakala menurut E.B. Taylor (1929:1), definisi budaya merupakan satu keseluruhan yang kompleks, mengandungi ilmu pengetahuan, kepercayaan, kesenian, kesusilaan dan adat resam. Daripada penelitian, didapati bahawa aspek-aspek sosial dan budaya itu diungkapkan bersama-sama dengan aspek-aspek kehidupan yang lain. Khususnya dari aspek politik dan ekonomi yang berfungsi merencamkan lagi citra masyarakat yang diungkapkan dalam novel.

2.2 *Sudut Pandang Politik*

Perkataan politik berasal daripada perkataan Yunani “polis” yang bermaksud “bandar-bandar”. *Kamus Oxford* mentakrifkan politik sebagai ilmu dan seni kerajaan, ilmu berkait dengan bentuk, organisasi dan pentadbiran negara atau sebahagian darinya dengan peraturan perhubungan dengan negara-negara lain. Politik amat berkait rapat dengan pemerintah. Pemerintah merupakan orang yang diberi tanggungjawab untuk memerintah dari pelbagai aspek dan memberi pembaharuan dalam pemerintahan, (Pranadjaja, 2003:24). Selaras dengan gambaran sudut pandang politik, pementasan *Kalbu Qalha* menunjukkan sistem pemerintahan kesultanan Melayu yang agung.

“Rakyat terbanyak tidak berdosa. Kita jangan libat mereka dalam peperangan ini. Kita tidak mahu mereka terkorban. Kita cadang panglima serta pendekar bergerak dari sini. Dalam negeri kawasan aman. Kita bergerak ke utara sampai sempadan. Kita tahan mereka supaya jangan masuk ke negeri kita,” kata Tun Perkasa.

(Amelia Hashim, 2017:42)

Petikan di atas merupakan monolog antara Tun Perkasa dengan Seri Paduka Maharaja Derma Diraja (Sultan Qalha ke-7) dan pengikut-pengikut yang lain. Tun Perkasa merupakan seorang pemimpin atau menteri yang bijaksana dan merupakan kesayangan sultan dan gelaran Tun Perkasa merupakan antara gelaran yang tertinggi. Tun Perkasa memainkan peranan beliau sebagai seorang pemimpin yang perlu bertanggungjawab menjaga keamanan dan kebajikan rakyat Qalha. Beliau tidak mahu rakyat yang tidak berdosa turut terkorban dalam serangan perang oleh negeri Tenangsari yang dengki dan ingin merampas kekayaan negeri Qalha. Kebijaksanaan kepimpinan beliau juga dapat dilihat pada rancangan strategi Tun Perkasa dalam menyelamatkan rakyat dan bumi Qalha. Rakyat akan dibawa lari ke kawasan yang aman agar tidak diancam oleh musuh. Manakala kawasan sempadan negeri Qalha dikawal rapi oleh panglima dan pendekar Melayu Qalha. Situasi ini memperlihatkan tanggungjawab sebagai pemimpin untuk menjaga keamanan dan keselamatan bumi Qalha. Keagungan seorang pemerintah seperti di atas telah disebut dalam *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah*. Menurut Haji Ibrahim Bin Ismail (1987: 20-21) peristiwa serangan Tenangsari terhadap Kedah dapat dilihat dalam manuskrip bersifat sejarah iaitu *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* pada tahun 1927. Kebijaksanaan dan keprihatinan pemimpin turut diceritakan iaitu perjuangan dalam menyelamatkan nyawa rakyat dan bumi Kedah. Menurut manuskrip sejarah tersebut, angkatan Tenangsari telah tewas dengan Kedah yang dibantu oleh angkatan Raja Ligor.

Kepimpinan merupakan aset penting kepada pemerintah atau kerajaan dalam usahanya mempengaruhi jiwa dan minda rakyat untuk bersama-sama merealisasi matlamat yang telah dibentuk bagi memantapkan tadbir urus kerajaan. Pemimpin ialah seseorang yang membantu orang lain untuk memperoleh hasil yang diinginkan (Manat Solihat. 2015: 2). Takrifan ini dapat ditonton melalui petikan berikut:

“Pada zaman pemerintahan Sultan Atauallah Muhammad Shah I, baginda mengarahkan rakyat mengorek sungai antara Jerlun hingga Alor Janggus. Kemudian, dari Alor Janggus dikorek lagi hingga tembus ke Kubang Rotan terus ke Sungai Mati. Kuala Sungai Mati itu bersambung ke sungai besar bermuara Kuala Bahang,” kata bondaku.

(Amelia Hashim, 2017: 147-148)

Pada zaman itu, sungai merupakan jalan perhubungan yang utama. Melalui pemerintahan sultan untuk membina beberapa sungai telah memberi manfaat kepada rakyat dan negeri. Secara tidak langsung rakyat telah membina penempatan di tepi sungai. Pelbagai imbuhan yang diperoleh dan sumber rezeki yang lebih banyak. Rakyat mudah untuk pergi ke sesuatu tempat dengan hanya melalui sungai dengan menggunakan sampan mereka sendiri. Jika dibanding dengan menggunakan jalan darat dan gajah sebagai kenderaan ketika zaman itu, ia memakan masa dan merumitkan rakyat. Negeri Qalha ketika itu juga memperoleh manfaat ekoran wujudnya sungai sebagai laluan perantaraan. Terdapat beberapa bengkel kapal dibina di tebing sungai. Malah rakyat Qalha ketika itu sangat mahir dalam membina kapal layar. Secara tidak langsung ia telah menarik pedagang-pedagang asing untuk bertandang ke negeri Qalha. Dengan adanya pemimpin yang berkredibiliti tinggi dan corak pemerintahan yang bijak, sesebuah kerajaan mudah dikendalikan dengan adanya sokongan

dan kemakmuran masyarakat. Sehubungan dengan itu, hubungan diplomatik bumi Qalha dengan pelbagai negara berkembang. Situasi ini dapat digambarkan melalui petikan berikut:

“Suasana pelabuhan Qalha seperti biasa. Sibuk tetapi aman. ketika itu, para pedagang bukan sahaja datang untuk membeli dan menukar barangan tetapi mereka juga telah menjalin hubungan mesra dengan rakyat Qalha, terutama dengan pengusaha-pengusaha tempatan. Jadi, banyaklah maklumat mengenai pelabuhan lain menjadi topik bualan mereka termasuklah perkembangan Melaka di bawah kuasa Portugis. Mereka juga bercakap-cakap tentang nasib sultan Melaka yang terpaksa berundur dari negeri sendiri menjadi pelarian”.

(Amelia Hashim, 2017: 171)

Bumi Qalha menjadi tempat utama para pedagang berlabuh. Aktiviti para pedagang bersama masyarakat telah mengakrabkan hubungan sesama mereka. Keakraban dan mudah bertoleransi antara rakyat Qalha dengan para pedagang menyebabkan ramai lagi pedagang ingin bertandang ke bumi Qalha. Malah ada yang terus membina penempatan dan berkahwin dengan rakyat Qalha. Melalui hubungan Qalha dengan pedagang juga memberi impak yang bermakna seperti mengetahui sesuatu konflik politik dan sebagainya di beberapa buah negeri. Penubuhan pelbagai sungai telah mengeratkan lagi perhubungan diplomatik antara Kedah dan pelbagai negara. Laluan sungai telah menjadi laluan yang strategik dan tempat tumpuan utama para pedagang bertandang ke Kedah. Rentetan ini dapat dilihat dalam buku *Asal-usul Negeri-negeri di Malaysiayang* menyatakan kedudukan geografi Kedah yang strategik terletak di kawasan laluan perdagangan antara Timur Tengah, India dan China yang menjadikan negeri Kedah sebagai pusat tumpuan para pedagang dan pengembara. Antara pengembara yang terlibat misalnya dari Asia Timur dan Asia Barat, (Zakiah Harun, 1989: 10). Malah menurut *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* ketika pemerintahan Sultan Kedah ke-6, kemajuan sungai telah memberi manfaat kepada para penduduk Kedah. Sungai juga telah menjadi sumber rezeki masyarakat ketika itu.

Perkara yang menarik perhatian dalam peristiwa sejarah ini ialah tentang pemberian hadiah. Setiap pemberian hadiah yang beraneka ragam tersebut sebenarnya mempunyai maksud yang tertentu. Menurut Hashim Musa (2013: 9) terdapat kerajaan yang memberikan hadiah tersebut atas dasar kepentingan politik, ekonomi dan sosial. Peristiwa hubungan diplomatik ini telah dirakamkan dalam petikan berikut:

“Ya! Bukankah negeri Qalha ada lombong emas. Ada tukang emas. Semua orang tahu emas sesuai dijadikan perhiasan. Dipakai di badan manusia. Tetapi kita sepuh emas menjadi pohon. Batangnya emas. Rantingnya emas. Daunnya emas dan bunganya juga daripada emas. Kita yakin Raja Ligor akan gembira menerimanya!”.

(Amelia Hashim, 2017: 53)

Dalam hal ini, Seri Paduka Maharaja Derma Diraja ialah seorang pemerintah yang tahu tentang tugas dan tanggungjawabnya. Beliau bijak dalam mengurus urusan yang berkaitan dengan hubungan diplomatik kerajaannya sendiri. Bukan sahaja bunga emas yang dihadiahkan oleh negeri Qalha terhadap kerajaan Ligor sebagai alat diplomatik, malah pokok bunga perak, lembing, tombok, utar-utar dan perisai turut dihadiahkan oleh kerajaan Qalha. Sebagai seorang pemerintah yang tertinggi dalam kerajaan, tujuan beliau menghadiahkan pelbagai hadiah yang bernilai itu adalah mempunyai makna sebaliknya. Beliau ingin mengambil hati Raja Ligor di samping melihat belas kasihan dan keprihatinan beliau terhadap kos perbelanjaan yang telah dibelanjakan oleh Raja Ligor dalam membantu negeri Qalha yang telah diserang oleh Tenangsari. Ramai angkatan tentera Ligor tewas

dalam peperangan. Pemberian hadiah daripada Sultan Qalha telah memberi rakaman sejarah yang baharu. Raja Ligor bersetuju menjalinkan hubungan diplomatik dengan negeri Qalha. Buktinya Raja Ligor tertarik hati dengan pemberian hadiah yang dianggap oleh beliau begitu bernilai. Raja Ligor juga telah memberi istana dan makanan kepada para utusan yang menghantar hadiah. Raja Ligor juga menghadihkan semula kepada Qalha akan kemenyan dan gaharu. Manakala beras 800 gantang diberi sebagai bekalan pulang ke bumi Qalha. Hal ini disebut dalam buku *Alam Pensejarahan dari Pelbagai Perspektif*. Menurut Abdullah Zakaria Ghazali (1996: 259) mengatakan dalam *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah*, bunga emas dihantar ke Ligor oleh Kedah sebagai membalas jasa bantuan Raja Ligor menentang angkatan Tenangsari yang menyerang Kedah. Menurut akhbar “Metro” pada 30 September 2015, sebanyak 27 bunga emas dan perak telah dipamerkan di Royal Grand Place, Bangkok, Thailand.

Rakaman sejarah terbesar dari sudut pandang politik juga dapat dilihat akan kejatuhan negeri Qalha ke tangan penjajah. Menurut *Kamus Dewan* penjajah membawa maksud bangsa (negeri) yang menjajah sebuah negeri lain. Kekayaan dan kemakmuran negeri Qalha telah mengundang perlbagai musuh. Rakaman sejarah terbesar akan negeri Qalha (Kedah) ialah rampasan bumi Qalha ke tangan Siam sehingga menyebabkan penderitaan rakyat Qalha:

“Tentera Ligor dan Ayudhya bertindak lebih kejam terhadap rakyat Qalha. Mereka naik lemak kerana Inggeris terang-terangan membantu mereka. Tawanan orang Melayu telah diseksa. Mereka memanggang tawanan hidup-hidup. Mereka meletakkan tawanan ke dalam lubang pokok kemudian dinyalakan api di bawahnya. Mereka seronok melihat rakyat Qalha menjerit kesakitan dan mati rentung. Ada yang dihnyakkan di atas pokok berduri dan ditarah runcing. Punggung dan kemaluan tertusuk kayu rencong. Apabila bergerak, semakin panjang tertikam. Mangsa dibiarkan menderita sebelum menghembuskan nafas terakhir. Sungguh kejam. Mereka juga telah membelah perut tawanan yang masih hidup. Kekejaman Siam perut hijau ini menjadi igauan negeri kepada rakyat Qalha. Sehingga bertahun-tahun mereka menyebut “Siam Perut Hijau”.

(Amelia Hashim, 2017: 580)

Petikan di atas cukup menggambarkan segala perit dan penderitaan yang dialami oleh rakyat Qalha. Berlaku peperangan yang dahsyat ketika itu. Kekurangan pahlawan dan panglima yang sedia ada ketika itu tidak cukup untuk menentang penjajah. Tentera Siam juga mendapat bantuan daripada pihak Inggeris. Buktinya, pihak Inggeris di Pulau Pinang menghantar empat kapal perang mereka untuk berperang dengan Qalha. Tanah Qalha yang subur disirami darah rakyat dan pahlawan. Sungai Qalha yang tenang dah masyur ketika dulu hancur dan tiada pedagang yang bertandang. Jelas dapat dilihat akan rentetan sejarah yang dirakamkan dari sudut politik memberi keterangan dan gambaran-gambaran yang telah terjadi dalam sesebuah masyarakat atau bangsa selaras dengan prinsip pendekatan sejarah yang dikemukakan oleh Hippolyte Taine dalam Pendekatan Sejarah. Prinsip Pendekatan Sejarah antaranya karya sastera dilihat sebagai memiliki unsur-unsur kepentingan sejarah, (Mana Sikana, 1998: 90). Sejarah kekejaman Ligor dan Ayudha dapat dilihat dalam manuskrip sejarah iaitu *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* yang menceritakan akan serangan dan kekejaman tentera Siam terhadap Kedah pada tahun 1821. Menurut catatan Arkib Negara Malaysia, Siam telah menyerang Kedah pada 12 November 1821 dan mula mentadbir Kedah secara langsung selama 21 tahun. Kekejaman siam telah berakhir pada

tahun 1842. Jelas bahawa kesemua rentetan sejarah dari sudut pandang politik telah didokumentasikan oleh *Kalbu Qalha* dalam bentuk realiti kreatif.

2.3 Sudut Pandang Ekonomi

Menurut seorang tokoh politik dan ekonomi barat iaitu Adam Smith (1776: 8), pengertian ekonomi adalah satu penyelidikan tentang kondisi dan sebab adanya atau hadirnya kekayaan negara. Berbalik kepada prinsip pertama teori Pendekatan Sejarah iaitu karya sastera dilihat sebagai memiliki unsur-unsur kepentingan sejarah, negeri Qalha telah merakamkan tentang kehebatan sebuah kerajaan dalam dunia perdagangan dan perniagaan. Melalui aspek sosiobudaya dari sudut pandang ekonomi dapat dilihat akan kemahsyuran aktiviti perniagaan dan perdagangan masyarakat Melayu. Qalha merupakan sebuah kerajaan maritim yang mana perdagangan dan pelabuhan merupakan elemen-elemen penting dalam kemajuan ekonominya. Pedagang dari Parsi, Arab, India dan sebagainya menjadikan pelabuhan Qalha antara pelabuhan yang wajib dalam arena perdagangan. Hal ini demikian kerana pelabuhan Qalha merupakan pelabuhan entrepot. Gambaran kemahsyuran ekonomi ini dirakamkan dalam petikan berikut:

“Sumber kekayaan Qalha, iaitu emas dan bijih besi masih dilombong. Rakyatnya yang ramai telah mempelbagaikan sumber pendapatan. Ada yang meneroka hutan dijadikan sawah dan ladang rempah yang digemari oleh pedagang Arab dan Parsi. Tanaman padi membekalkan makanan untuk rakyat tempatan dan para pedagang. Khazanah hutan seperti damar, gaharu, embalau, pala dan gading gajah menjadi pilihan urusan niaga. Inilah kekayaan bumi Qalha yang menjadi tumpuan ramai. Pedagang daripada China berterusan membawa pinggan mangkuk kaca dan seramik untuk ditukarkan di situ”.

(Amelia Hashim, 2017: 112)

Petikan di atas cukup menggambarkan akan kehebatan bumi Qalha dalam ekonomi. Jelas dapat dilihat kesibukan dan kemajuan pelabuhan Qalha dalam aktiviti pertukaran dan penjualan barangan juga menjadi faktor kegemilangan ekonominya. Damar, gaharu, embalau, pala dan gading gajah merupakan barangan hasil tempatan yang diperdagangkan. Manakala pedagang asing juga membawa barangan mereka tersendiri untuk didagangkan. Pertukaran barangan mengakibatkan pertambahan teknologi dan pengetahuan kepada kedua-dua pihak. Pengetahuan atau ilmu baharu yang diperolehi daripada pedagang asing akan dijadikan alat atau landasan untuk membangunkan kerajaan Qalha.

Kehebatan kawasan pelabuhan menjadi tumpuan para pedagang ke negeri Qalha. Gunung Jerai yang menjadi panduan kepada pedagang untuk berlayar menuju ke pelabuhan Qalha juga menjadi aset utama kerajaan Qalha dalam kemajuan perdagangan dan pelabuhan. Kedudukan Gunung Jerai yang signifikan telah memberi kelebihan kepada kerajaan Qalha dalam menarik para pedagang untuk datang bertandang. Pertambahan kedatangan para pedagang secara tidak langsung menyebabkan ekonomi kerajaan Qalha semakin kukuh dan stabil. Menurut Nik Hassan Shuhaimi Nik Abdul Rahman (2011: 35), kemegahan puncak Gunung Jerai yang kelihatan begitu hebat dari laut menjadi pedoman bagi pengembara dan pedagang yang singgah di Kedah untuk berniaga dan sebagainya. Kemegahan ekonomi Kedah turut diperkatakan oleh Wan Shamsuddin Mohd Yusof (2008: 1), dalam kertas kerja beliau yang berjudul “Sejarah Islam di Kedah: Hubungan dan Peranan Kesultanan Kedah Dalam Perkembangannya”, menurut beliau ahli-ahli sejarah telah mengiktiraf negeri Kedah sebagai kuasa perdagangan yang mempunyai pelabuhannya yang masyhur bermula dengan Sungai Kuala Muda dan Sungai Kuala Kedah, yang mana Gunung Jerai sebagai petunjuk utama para pedagang datang berdagang dan membeli hasil bumi di Kedah.

Sebagai seorang khalifah Islam di bumi Qalha, Sultan Muadzam Shah (Sultan Qalha ke-2) amat mementingkan ilmu kepada anakandanya. Beliau menyarankan anakandanya Bakalan Sultan, iaitu Tunku Muhammad untuk pergi menjalin hubungan baik dengan Aceh dan mempelajari sesuatu perkara yang baharu. Selaras dengan hadis yang diriwayatkan oleh Ibnu Majah, Al-Baihaqi, Ibnu Abdil Barr dan Ibnu Adi dari Anas Bin Malik yang menyatakan bahawa “*menuntut ilmu itu diwajibkan bagi setiap orang Islam*”. Pelbagai ilmu yang diperoleh oleh Tunku Muhammad atas kunjungan beliau ke Aceh. Negeri Aceh ketika sangatlah maju dari segi pentadbiran dan ekonomi. Apabila beliau pulang dari Aceh, beliau telah mengatur dan menyusun satu sistem pentadbiran yang lebih kemas. Segala ilmu pengetahuan mengenai kemajuan dan pembangunan telah disemai dan ditanam kepada rakyat dan negerinya. Berbekalkan ilmu yang ada, apabila Tunku Muhammad ditabalkan menjadi Sultan Qalha yang ke-3, beliau telah memperkenalkan mata wang. Rentetan sejarah ini dapat dilihat pada petikan berikut:

“Tiba masanya putera sulungnya Tunku Muhammad ini ditabalkan dengan gelaran Sultan Muhammad Shah pada tahun 1201. Baginda telah memperkenalkan mata wang dari logam yang tertulis perkataan al-Sultan al-Adil”.

(Amelia Hashim, 2017: 105)

Tunku Muhammad ialah Sultan Qalha yang pertama memperkenalkan sistem urus beli dengan menggunakan mata wang. Sistem ini telah berjaya memudahkan lagi urusan perdagangan dan jual beli dalam kerajaan Qalha. Hal ini demikian kerana ekonominya yang kukuh dan peranan pelabuhan yang dapat bertahan sebelum peperangan dan serangan penjajah. Sistem sukat juga diperkenalkan. Sistem sukatan yang telah mula digunakan iaitu kapal, cupak, gantang, gaharu, kunca dan naleh. Menurut Haji Ibrahim Ismail (1987: 38), hal ini telah disebut dalam *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* yang menyatakan bahawa Tunku Muhammad telah memperkenalkan sistem mata wang hasil ilmu beliau ke luar negara. Perbadanan Perpustakaan Awam Kedah dalam portalnya iaitu “Memori Kedah”, telah menyatakan bahawa terdapat beberapa mata wang terawal yang dijumpai di Langkawi yang terukir nama “Muhammad Shah” dan sebelah lagi terukir perkataan “Al-Sultan Al-Adil” (<http://www.memori-kedah.com/search2.php?>). Walaupun jelas dapat dilihat akan kehebatan ekonomi negeri Qalha, namun dari sudut pandang ekonomi yang lain, negeri Qalha juga pernah mengalami kemunduran ekonomi yang sangat drastik ekoran peperangan. Rakaman sejarah ini dapat dilihat pada petikan berikut:

“Kaum wanita penduduk tempatan dilarikan dan dirogol sebelum dibunuh. Kanak-kanak pula dibunuh tanpa belas kasihan lagi. Rakyat yang tidak berdosa disiksa dan dibunuh. Mereka telah membakar kota-kota dan membawa pulang batu-batu kota serta logam. Tentera Chola bukan sahaja menjarah harta benda tetapi memusnahkan bengkel-bengkel kapal. Membakar kilang melebur bijih besi. Memusnahkan peralatan lombong emas. Mereka juga menyiksa dan membunuh ramai tenaga kerja mahir. Rakyat yang sempat melarikan diri hanya tinggal sehelai sepinggang diserang trauma yang dahsyat.”
Bondaku berhenti menghela nafas.

(Amelia Hashim, 2017: 124)

Peristiwa ini telah diceritakan oleh bonda (Tunku Rahmah) kepada Tunku Anum dan Tunku Pengiran (Sultan Qalha ke-22). Serangan Chola ke atas Qalha telah memberi kesan besar kepada perkembangan ekonomi negeri Qalha. Hasil ekonomi utama negeri Qalha iaitu peralatan lombong emas juga turut dimusnahkan. Rakaman kehancuran ekonomi negeri Qalha juga dapat dilihat pada rentetan sejarah akan serangan Raja Haji:

“Ketika itu kami belum lahir lagi. Kata bondaku, tidak ada yang baik dalam peperangan. Peperangan adalah pertempuran senjata. Pertumpahan darah tidak dapat dielakkan lagi. Dalam peperangan, perasaan belas kasihan ditolak ke samping. Dua pihak seperti mabuk darah. Kalau tidak membunuh, kita akan dibunuh. Kerana hutang 12 bahara emas, Raja Haji tergamak memusnahkan Kota Kuala Bahang. Menghancurkan istana di dalam kota itu. Setelah menawan kota Kuala Bahang mereka bergerak ke Kota Setar. Mereka membakar balai besar. Bukan setakat itu sahaja, mereka memusnahkan tanaman-tanaman rakyat Qalha. Membakar padi-padi yang sedang menguning di sawah. Mereka merampas tongkang pedagang Chulia yang tertambat di pangkalan Kuala Bahang. Mereka mencuri 300 pucuk meriam di Kota Kuala Bahang. Meriam-meriam itu dibawabalik ke Selangor. Apa sahaja barang berharga yang ada, dirampas oleh para pengikut Raja Haji”.

(Amelia Hashim, 2017: 339-340)

Akibat hutang dua belas bahara emas, Raja Haji menjadikan alasan untuk menyerang Qalha dan merampas serta menghancurkan segala kekayaan di negeri Qalha. Ketika itu negeri Qalha lebih berfokuskan kepada pembangunan dan pertahanan negeri Qalha zaman tersebut agak lemah. Dengan mudahnya Raja Haji memusnahkan negeri Qalha dan menghancurkan ekonomi negeri Qalha yang maju pada zaman tersebut. Ekoran peperangan tersebut, Qalha melalui zaman meleset. Pelabuhan Qalha menjadi sepi dan rakyat jatuh miskin. Malah, para pedagang menjauhi pelabuhan negeri Qalha. Rakyat kelaparan kerana makanan tidak mencukupi akibat padi-padi telah dibakar oleh angkatan tentera Raja Haji. Sejarah berkenaan dengan peperangan telah diceritakan dalam *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah*, misalnya kisah tentang peperangan antara Kedah dengan Chola pada tahun 1025. Tentera Chola pernah menyerang Lembah Bujang dan Pengkalan Bujang di Kedah. Malah serangan ke dua juga telah dilakukan oleh tentera Chola. Peperangan kedua tersebut telah memusnahkan kegemilangan Kedah selama 87 tahun. Serangan tersebut telah berlaku pada zaman pemerintahan Sultan Mahmud I. Serangan Raja Haji juga diceritakan dalam manuskrip sejarah *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah*. Serangan angkatan Raja Haji telah berlaku pada tahun 1770-1771 oleh orang-orang Bugis pimpinan Raja Haji. Raja Haji telah berjaya menakluk Kuala Kedah dan Alor Star serta merampas 300 meriam di Kedah. Ekoran peperangan, hasil tanah bumi Kedah, barang para pedagang dan barang rakyat hancur serta sumber pencarian rezeki rakyat Kedah telah binasa. Jelaslah, bahawa rentetan sejarah yang dirakamkan dari sudut ekonomi memberi keterangan, dokumentasi dan gambaran-gambaran yang telah terjadi dalam sesebuah masyarakat atau bangsa selaras dengan prinsip pendekatan sejarah yang dikemukakan oleh Hippolyte Taine dalam teori Pendekatan Sejarah.

2.4 Sudut Pandang Budaya

Menurut Hamka (1996: 221), budaya itu tersusun dari kata yang terpisah iaitu “budi” dan “daya”. Budi bererti cahaya atau sinar yang terletak di dalam batin manusia. Manakala “daya” pula bertalian dengan “upaya” iaitu usaha kreatif manusia melaksanakan dengan anggotanya apa yang digerakkan oleh budaya. Gabungan dari dua kata, maka terbentuklah “budaya” atau “kebudayaan” iaitu usaha dari hasil manusia menyelesaikan masalah buat hidup di alam yang ada disekelilingnya. Manakala, seorang perumus teori Amareka yang terkenal iaitu E.B Taylor (1971: 1) berpendapat bahawa kebudayaan ialah satu jalinan yang meliputi pengetahuan, kepercayaan, kesenian, susila, adat dan setiap kesanggupan yang diperolehi oleh seseorang sebagai anggota masyarakat.

Dari sudut pandang budaya terdapat beberapa unsur sejarah dalam novel *Kalbu Qalha*. Selaras dengan teori yang dikemukakan oleh Hippolyte Taine iaitu Pendekatan Sejarah yang melihat pada prinsip bahawa karya sastera dilihat sebagai memiliki unsur-unsur kepentingan sejarah. Berdasarkan sudut pandang budaya dalam novel ini dapat dilihat tentang perkembangan syiar Islam yang terulung. Allah S.W.T ada berfirman di dalam *Al-Quran*:

“Maka mengapa mereka mencari agama yang lain selain agama Allah, padahal apa yang ada dilangit dan di bumi berserah diri kepada-Nya, (baik) dengan suka maupun terpaksa dan hanya kepada-Nya-lah mereka dikembalikan?”

(Ali ‘Imran: 83)

Berdasarkan firman Allah S.W.T di atas, dalam novel *Kalbu Qalha*, Maharaja Derbar Raja II telah memperoleh sinar cahaya Islam. Beliau tahu bahawa Tun Perkasa dan Tun Dermadewa (orang kepercayaan beliau) sudah lama memeluk Islam. Beliau tertarik dengan kata-kata Tuan Syeikh Abdullah al-Yamani merupakan seorang pengembara yang singgah di bumi Qalha. Tuan Syeikh Abdullah al-Yamani banyak mengucap kata-kata pujian serta menceritakan tentang hari kematian kelak. Akhirnya cahaya Islam meresap ke jiwa Maharaja Derbar Raja II:

“Ya! Baginda terbuka pintu hatinya untuk menerima cahaya Islam pada tahun 1136 Masihi bersamaan dengan 531 Hijrah. Inilah yang ditunggu-tunggu oleh rakyat yang terlebih dahulu menerima Islam. Apabila raja sudah Islam, maka seluruh rakyat ikut menerima Islam sebagai pegangan hidupnya. Alhamdulillah...”

(Amelia Hashim, 2017: 77)

Mengikut catatan sejarah, Sultan Qalha yang pertama telah memeluk Islam dan tersebarlah syiar Islam di seluruh pelusuk bumi Qalha:

“Tuan Syeikh Abdullah al-Yamani telah memancap tapak asas perkembangan syiar Islam di negeri Qalha. Sinar Islam terpercik menjadi bahan bualan pedagang di negeri-negeri jiran. Penerapan nilai-nilai Islam diteruskan oleh ulama lain selepas Tuan Syeikh Abdullah al-Yamani. Ada lagi ulama Islam yang datang berdagang. Mereka menyebarkan ilmu agama Islam dalam kalangan menteri serta rakyat Qalha. Mereka ini ada yang berkahwin dengan wanita tempatan. Zuriat mereka diasuh menyambung usaha dakwah ke jalan Allah. Ulama ini banyak membantu istana dalam pentadbiran Qalha”

(Amelia Hashim, 2017: 111-1212)

Dakwah yang dilakukan oleh Tuan Syeikh Abdullah al-Yamani betul-betul memberi sinar cahaya Islam kepada penduduk Qalha. Malah Sultan Qalha juga mahu Tuan Sheikh Abdullah al-Yamani membantunya dalam mentadbir negeri mengikut syiar Islam. Selain itu, sultan juga ingin membina menara yang tinggi di puncak Gunung Jerai sebagai tempat laungan azan dan mercu tanda Qalha sebuah negeri Islam. Namun, menara itu tidak dapat disiapkan disebabkan beberapa faktor dan Tuan Syeikh Abdullah al-Yamani menghembuskan nafas terakhir beliau di puncak Gunung Jerai dan dikebumikan jenazah beliau di situ. Sehingga kini makam dan telaga Tuan Syeikh masih berada di sana.

Selepas kematian Tuan Syeikh Abdullah al-Yamani, syiar Islam tetap berkembang dengan cepatnya. Ramai yang belajar membaca *Al-Quran* daripada pedagang yang beragama Islam. Manakala, anak-anak murid Tuan Syeikh Abdullah al-Yamani yang sudah diterapkan dengan ajaran fiqah dan ilmu tasawuf telah meneruskan penyebaran syiar Islam

kepada penduduk kampung. Jelas dapat dilihat akan sejarah Kedah dari sudut pandang budaya bahawa telah berlaku sejarah perkembangan syiar Islam yang terulung di bumi Qalha ketika dahulu. Sejarah ini telah disebut oleh Haji Ibrahim Ismail (1987: 10), *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* meletakkan tarikh 531 Hijrah bersamaan 1136 Masihi sebagai tahun Raja Kedah yang pertama memeluk Islam. Sebelum kedatangan Islam, Kedah telah menerima pengaruh agama Buddha terutamanya di kawasan Lembah Bujang. Menurut kertas kerja “Dokumentasi Konvensyen Sejarah Negeri Kedah Darul Aman” pada Majlis Kebudayaan Negeri Kedah, ahli-ahli sejarah berpendapat bahawa Kedah menerima Islam hasil daripada gerakan dakwah pedagang Islam serta alim ulama Islam dari Arab, Parsi, China dan India. Penemuan hasil cari gali pihak arkeologi juga membuktikan dakwah Islam telah sampai di negeri ini sejak abad ke-10 lagi. Hujah-hujah ini turut diperkuatkan dalam manuskrip lama iaitu *Hikayat Merong Mahawangsayang* menyatakan bahawa Sultan Kedah yang pertama telah diislamkan oleh tokoh ulama dari Arab iaitu Syeikh Abdullah Yamani atau Syeikh Ahmad bin Syeikh Ja’far Qaumiri.

Dari aspek sosiobudaya dapat dilihat adat resam dan kehebatan Raja Melayu. Misalnya, kerajaan Melayu pada zaman pemerintahan Sultan Sulaiman Shah II (Sultan Qalha ke-12) menyambut kerajaan Aceh dengan penuh adat istiadat diraja Melayu. Begitu tertib dan cermat kerja yang dilakukan untuk menyambut Sultan Aceh iaitu Sultan Iskandar Muda Meukata Alam:

“Di istana hinggap itu ditempatkan empat orang anak keluarga diraja berpakaian sepasang baju hitam berdestar, berkeris dan bersapu tangan kuning. Manakala anak orang baik-baik diberi berpakaian sepasang putih, berdestar, berkeris dan memakai sapu tangan hijau. Yang menunggu di Istana Kota Siputih pula seramai 12 anak keluarga diraja memegang pedang bersama dengan 12 anak orang baik-baik yang dipilih untuk memegang tombok, empat orang biduanda; dua orang memegang payung kuning dan dua lagi memegang payung hijau dan enam orang yang membawa cerpu emas dan dua orang membawa dulang emas. Keberangkatan tiba Sultan Aceh itu disambut dengan penuh adat istiadat kerajaan Qalha”.

(Amelia Hashim, 2017: 192-193)

Berdasarkan sambutan yang meriah tersebut memperlihatkan bahawa negeri Qalha merupakan kerajaan yang berdaulat tinggi dan budi bahasa rakyat bertamadun sejak masyarakat negeri Qalha menganut Islam. Situasi ini memperlihatkan bahawa Qalha merupakan negeri Melayu yang mempunyai adat resam dan budaya raja Melayu yang agung. Berdasarkan sejarah budaya ini, Mohd Zahid Mohd Shah (1968: 62), *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* menceritakan tentang betapa hebatnya keagungan dan kehebatan kerajaan Kedah menyambut kedatangan Sultan Aceh iaitu Sultan Iskandar Mahkota Alam dengan penuh gilang-gemilang dan penuh dengan adat istiadat Melayu di Kedah. Adat resam serta budaya Raja Melayu juga dapat dilihat akan rakaman sejarah berkaitan alunan naubat:

“Aku menatap lagi sepasang mata bonda yang bening. Bonda terdiam kaku. Bonda tahu naubat itu hanya akan dimainkan menjelang waktu solat. Kalau hari Jumaat, alunan lebih panjang dan dimainkan sehingga masuk waktu solat Jumaat. Sekiranya naubat itu berbunyi pada waktu lain, tentulah ada kemangkatan. Aku tidak pernah mendengar lagu ini. Adakah ini lagu kemangkatan. Bukan kematian rakyat biasa tetapi kematian dalam kalangan keluarga diraja”.

(Amelia Hashim, 2017: 387)

Petikan diatas merupakan petikan monolog Tunku Anum yang risau dengan alunan naubat yang begitu panjang. Kerisauan pada Tunku Anum disebabkan beliau bersama bondanya menunggu kepulangan ayahnya yang tidak pulang ke rumah telah sekian lama. Tunku Anum risau jika ayahandanya telah meninggal dunia ekoran serangan musuh. Qalha ketika itu juga sering diintip oleh musuh. Hal ini demikian kerana alunan naubat yang dimainkan merupakan alunan kematian kerabat diraja. Beralih semula kepada sudut pandang budaya, naubat merupakan alat muzik kebesaran keturunan diraja. Naubat ini merupakan alat kemuliaan dan kebesaran raja-raja. Naubat terdiri daripada semambu yang dibuat daripada rotan awan-gemawan yang dinamakan mahaguru dan ditambah nagara. Nagara ialah sejenis gendang kecil dan kemudian ditambah dengan nafiri. Sebelum zaman kedatangan Islam di bumi Qalha, alunan naubat hanya dimainkan bagi tujuan permakaman. Jelas bahawa alunan naubat merupakan adat resam dan budaya Raja Melayu pada zaman tersebut. Alat naubat ini telah disebut dalam manuskrip sejarah *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah* bahawa alunan naubat merupakan alat muzik dari keturunan diraja. Berdasarkan manuskrip sejarah ini, ada diceritakan alunan naubat telah dimainkan ketika mangkatnya Sultan Qalha ke-19 iaitu Tunku Abdullah yang merupakan adik kepada bonda (ibu kepada Tunku Anum) dan ayah kepada Tunku Pengiran. Alunan naubat dimainkan tidak henti-henti dan terlalu lama ketika hari mangkatnya Tunku Abdullah. Jelas bahawa alunan naubat dimainkan ketika mangkatnya keturunan diraja di negeri Kedah ketika itu. Naubat telah diperkenalkan oleh raja Kedah yang pertama iaitu Maharaja Durbar Raja atau nama Islam beliau ialah Sultan Al-Mudzaffar Shah. Pada ketika itu, alunan naubat dimainkan untuk menyampaikan tentang perkhabaran kematian kerabat diraja.

Selain daripada sudut pandang budaya bagi Raja melayu, budaya kehidupan rakyat juga merupakan rakaman sejarah pada zaman tersebut. Melihat pada sudut pandang budaya masyarakat setempat pada zaman kesultanan Melayu Kedah, kehidupan rakyat ketika itu merupakan citra masyarakat yang terulung. Kehidupan masyarakat Qalha dipenuhi dengan pelayaran dan memburu gajah. Citra budaya masyarakat Qalha dapat ditonton pada petikan berikut:

“Kata bondaku, ada penduduk tempatan yang mengikut para pedagang ini berlayar ke negeri sebelah timur dan sebelah barat. Perjalanan mereka memakan masa bermusim-musim. Selain itu, ada panglima yang mahir ilmu gajah. Mereka ini masuk ke dalam hutan menangkap gajah-gajah liar lalu dibawa balik ke dalam kampung dan dijinakkan. Gajah-gajah ini dijual dan dijadikan kenderaan apabila pergi berperang. Gading gajah juga menjadi pilihan para pedagang itu.”

(Amelia Hashim, 2017: 75)

Di atas memperlihatkan gambaran atau rakaman budaya masyarakat setempat ketika itu yang suka berlayar dengan mengikut para pedagang. Menurut Tunku Rahmah (puteri sulung sultan Qalha ke-19) bonda kepada Tunku Anum, zaman ketika itu terlalu banyak gajah liar yang hidup di hutan. Masyarakat Qalha juga turut bergiat aktif dalam aktiviti berladang,

membuat rempah-rempah dalam masakan, membuat herba-herba untuk tujuan perubatan dan minyak wangi. Hasil-hasil ini dijual kepada para pedagang dan mendapat permintaan tinggi daripada para pedagang. Selain bercucuk tanam seperti padi dan lada, rakyat negeri Qalha juga akan memasuki hutan dan memburu gajah liar dan akan dijinakkan. Gajah yang dijinakkan akan dijual dan sering mendapat permintaan tinggi daripada pedagang asing. Qalha ketika itu terdapat banyak sungai dan pelabuhan. Maka, sampan digunakan oleh rakyat sebagai kenderaan mereka. Namun, gajah juga merupakan kenderaan masyarakat ketika itu. Gajah dijadikan kenderaan pada jalan darat iaitu hutan. Malah, raja Melayu terlalu banyak memelihara gajah. Gajah digunakan sebagai kenderaan raja dan kegunaan untuk berperang. Masyarakat melayu juga boleh menghasilkan sikat rambut daripada gading gajah dan butang baju. Malah kepala keris juga diperbuat daripada gading gajah. Di samping itu, estetikanya masyarakat negeri Qalha ialah mampu menghasilkan ulu sarung keris daripada gading gajah sahaja. Melalui sumber tempatan sendiri iaitu *Hikayat Merong Mahawangsa* yang menceritakan akan kegemilangan dan pelbagai latar hidup masyarakat Kedah ketika itu. Rakyat Kedah ketika itu hebat dalam pelayaran dan aktif dalam memburu gajah di hutan. Menurut R.J Wilkinson (1937: 20), menyatakan bahawa negeri Kedah terlalu banyak kehidupan liar seperti gajah. Gajah merupakan pemburuan utama masyarakat setempat. Malah menurut beliau, nama Kedah berasal daripada perkataan “Kheddah” yang bermaksud perangkap gajah.

Rentetan sejarah yang dirakamkan dari sudut budaya memberi keterangan, dokumentasi dan gambaran-gambaran yang telah terjadi dalam sesebuah masyarakat atau bangsa selaras dengan prinsip Pendekatan Sejarah yang dikemukakan oleh Hippolyte Taine.

3. Kesimpulan

Dokumentasi sosiobudaya negeri Kedah dari sudut politik, ekonomi dan budaya telah mencatatkan keagungan negeri Qalha (Kedah) pada zaman pemerintahan Sultan Melayu yang pertama sehinggalah sultan Melayu ke-22 iaitu Sultan Ahmad Tajuddin Halim Shah II atau nama timangannya Tunku Pengiran. Berpandu kepada prinsip pertama teori Pendekatan Sejarah iaitu karya sastera dilihat sebagai memiliki unsur-unsur kepentingan sejarah. Pendekatan ini menilai aspek-aspek yang boleh dianggap sejarah dalam sesebuah karya yang dibaca, iaitu dokumentasi, keterangan-keterangan dan gambaran-gambaran yang telah terjadi dalam sesebuah masyarakat atau bangsa. Aspek-aspek yang dinilai dan dianggap sejarah melalui sudut pandang politik, ekonomi dan budaya merupakan aspek yang cukup dominan untuk diketengahkan dalam kesuluruhan novel sejarah ini. Watak, plot dan tempat berserta tahun lakaran Amelia Hashim dalam karya cukup bertepatan dengan aspek yang dianggap sejarah dan mempunyai unsur-unsur kepentingan sejarah. Jelas, *Kalbu Qalha* boleh dipertanggungjawabkan sebagai sebuah dokumentasi sosiobudaya negeri Kedah yang disampaikan dalam bentuk realiti kreatif. Pengarang menggunakan latar dan watak yang sama-sama wujud dalam sejarah. Penerokaan ini telah mendokumentasikan sejarah Kedah dalam realiti kreatif.

Rujukan

- Amelia Hashim. (2017). *Kalbu Qalha*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
Abdullah Zakaria Ghazali. (1996). *Alam Pensejarahan dari Pelbagai Perspektif*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
E. B. Taylor. (1971). *Primitive Culture*. London: John Murray.
Haji Ibrahim Ismail. (1987). *Sejarah Kedah Sepintas Lalu*. Kedah: Jawatankuasa Penerbitan Universiti Utara Malaysia.

- Hamka. (1996). *Pandangan Hidup Muslim*. Jakarta: Penerbit Bulan Bintang.
- Hashim Musa. (2013). Unsur Diplomasi dalam Penulisan Warkah Kesultanan Melayu (Paduka Seri Sultan Ahmad Ibn Sultan Zain Al-‘Abidin). *International Journal of the Malay World and Civilisation*, 1 (3), 3-10.
- Mana Sikana. (1998). *Kritikan Sastera Moden, Teori dan Pendekatan*. Selangor: Penerbit Fajar Bakti Sdn. Bhd.
- Mohamad Saleeh Rahamad. (2005). *Pencerekaan dalam Novel Sejarah*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Muhammad Yusoff Hashim. (1992). *Pensejarahan Melayu*. Kuala Lumpur: Percetakan Watan Sdn. Bhd.
- Manat Solihat. (2015). *Kepimpinan dan Gaya Komunikasi*. *JIPSI: Jurnal Ilmiah Ilmu Politik dan Komunikasi*, 4(1), 1-9.
- Mohd Zahid Mohd Shah (Peny.). (1968). *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nik Hassan Shuhaimi Nik Abdul Rahman. (2011). *Kerajaan Awal dan Lokasi di Malaysia*. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- Prof.Khoo Kay Kim. (1983). *Beberapa Aspek Sejarah Kedah*. Kuala Lumpur: Persatuan Sejarah Malaysia.
- Wilkonson, R.J. (1937). “*Further Notes Upon A Study of Ancient Times In The Malay Peninsula*”. *JMBRAS*. Vol. 15,.2.
- Zakiah Harun. (1989). *Asal-usul negeri-negeri di Malaysia*. Singapore: Times Books International.